

Vanda Trdan

Rdeči in črni

Državnozbornske volitve leta 1907 na Kočevskem

V odboru za volilno reformo so nemško-nacionalni poslanci, sklicujoč se na gospodarsko moč nemškega prebivalstva, 1906 uspeli doseči potrditev posebnega "nemškega volilnega okraja na Kranjskem" (Slovenci so v povračilo zanj dobili še sedmi slovenski mandat na Spodnjem Štajerskem). Nemški volilni okraj je obsegal vse občine, ki so imele po statistiki občevalnega jezika leta 1900 nemško večino, ne glede na meje sodnih okrajev. "Razen 21 takih občin v kočevskem sodnem okraju, so bile priključene še občina Smuka iz žužemberskega, Poljane in Črmošnjice iz novomeškega ter Planina iz črnomeljskega. Občine s slovensko večino v kočevskem sodnem okraju (Banja Loka, Fara, Osilnica) so bile, čeprav brez direktne teritorialne povezave, priključene slovenskemu laščansko-ribniškemu volilnemu okraju. Ni so pa združili s kočevskimi občinami v en volilni okraj (dasi so razpravljali o tem) edine preostale nemške občine na Kranjskem, teritorialno povsem oddaljene Bele peči - ta je slej ko prej volila v slovenskih volilnih okrajih".¹

Ko so Nemci na Kranjskem tako z združenimi močmi osvojili poslanski mandat in izsilili formiranje dodatnega, dvanajstega volilnega okraja, pa so začeli vleči vsak na svojo stran. Očitno so sledili zgledu svojih slovenskih sosedov ali "krojarjev", kot so jim pravili. Šeststo let življenja poleg naroda, ki v pomembnih trenutkih ni - in še danes ne zna - nastopal kot celota z enotnim stališčem, je tudi Kočevarjem zapustil neizbrisne sledi v načinu političnega razmišljanja. Politika je Kočevarje razbila na dva, močno nasprotujoča si tabora.

"Ta narodič, kakršen je danes, je neka posebnost. Iz vsega njegovega dejanja in nehanja se Kočevar lahko šteje za juda med Slovenci. Vse njegovo veselje je trgovati in potovati... Valvasor pravi, da so zelo pobožni. Takšni so bili morda nekdanj, danes pa to ne drži več. Kor vsak žid ima npr. tudi Kočevar malo sočutja do človeka".² Slednje so v času boja za izvolitev kandidata, ki bi bil

vreden zastopati kočevski volilni okraj v dunajskem parlamentu, dokazovali ob sleherni priložnosti. Kočevska je postala bojišče dveh različno mislečih kandidatov oz. njihovih privrženecv, ki so sicer ob vsaki priložnosti res dokazovali domišljavost in bojevitost, na celi črti pa ovrgli slovensko hipotezo o boječnosti, vojaški nesposobnosti in flegmatičnem temperamentu "židov".³

Lov za kandidati

Kočevarji so se mrzlično lotili iskanja primerne kandidata. Našli so tri, pa se jim tudi odpovedali. Uradni kandidat je bil grof Barbo, neuradna pa profesor Rudolf Peerz iz Ljubljane, ki ga je kandidiral del kočevskega učiteljstva, in profesor Hans Tschinkel iz Prage kot kandidat nemške ljudske stranke. Prvemu so se Kočevarji odpovedali, ker je bil tujec, za prof. Tschinkla razlog ni bil naveden, prof. Peerzu pa: "...Zadržujemo dih in zbrano poslušamo patetične besede, ki sledijo zdaj: Naš inšpektor Peerz naj bi postal poslanec! Može kočevske dežele, ne odvajate sreče od sebe! Mi učitelji izgubimo Peerza kot inšpektorja zelo neradi (!?). On je naš prijatelj, naš brat. Toda mi, kočevski učitelji, ljubimo našo zvesto domovino nad vse in ji moramo zato poiskati REŠITELJA".⁴ Kot šolnika ga namreč čaka še lepa prihodnost, v politiki pa ga ne gre jemati resno. Prvi krog lova za kandidati je bil torej neuspešen. Toda vsi so upali, da bo v drugo šlo bolje.

Ko so 23. januarja 1907 v Kočevju ustanovili Kmečko zvezo, ki naj bi "bi organizirala krščansko misleče prebivalstvo in omogočila močnejšo povezavo nemških kmetov iz Kočevja"⁵, so člani na ustanovnem zborovanju potrdili kot edinega kandidata za poslanski mandat profesorja Josefa Obergfölla. Tedaj 54. letni gimnazijski profesor Obergföll se je sicer rodil v Zgornji Avstriji, toda spričo svojega 32. letnega delovanja na Kočevskem se je čutil za pravega Kočevarja. Dobro je poznal Kočevsko in o njej napisal mnogo spisov in se

¹ Vasilij Melik, Volitve na Slovenskem, Ljubljana 1965, str. 103.

² Kočevski zbornik, Razprave o Kočevski in njenih ljudeh, Vodstvo Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 1939, str. 167.

³ Kočevski zbornik, str. 41.

⁴ Gottscheer Bote, 4. 1. 1907, št. 1.

⁵ Gottscheer Bote, 4. 4. 1907, št. 10.

Gruss aus Altflag bei Gottschee

Hauptplatz

Gemischtwarenhandlung Georg Eppich

V Starem Logu je zmagal prof. Obergföll

stavkov. Bil je vsestranski. Do 1907. leta je pripadal vsem društvom in odborom za javni blagor kot njihov aktivni član. Med drugim je bil član občinskega sveta, uprave hranilnice, odbora za gradnjo šol, gradbenih odborov za preskrbo z vodo in elektrifikacijo, odbora za strokovno šolo, odbora za obrtno izpopolnjevanje, sanitarnega odbora kočevske bolnišnice, delovnega odbora za nemško ljudsko pesem v Kočevju, podpornega društva za nemške kočevske dijake, društva Nemški študentski dom, cerkvenega društva in krajevnega šolskega sveta. Bil je tudi zaslužen za posebne ugodnosti in olajšave v korist kočevskih krošnjarjev. Poleg vsega navedenega je našel še čas za poezijo - bil je avtor pesmi *Od izvira Rinže do obrežja Kolpe*. *"Poleg tega poseduje profesor Obergföll kot 54-letnik bogate življenjske izkušnje in ni se nam treba bati, da bi nam s svojimi nastopi v državnem zboru lahko delal sramoto. Profesor Obergföll je skozi in skozi naklonjen krščanstvu; zato ga pristaši gibanja 'Stran od Rima' ne marajo, nam, krščanskim kmetom pa je ravno zato ljub"*.⁶

Medtem ko se je katoliško usmerjeni del volilcev odločil za profesorja Obergfölla, so liberalno usmerjeni kočevski volilci ponudil poslanski mandat knezu Auerspergu na Dunaju, ki je kandidaturo tudi sprejel⁷. Tako je kočevski volilni okraj dobil dva kandidata; nobeden od njiju ni bil domačin (kar je bil prej glavni očitek kandidaturi grofa Barba!), oba pa sta bila za Kočevsko pomembna. Profesor Obergföll je zastopal krščansko socialno kmečko zvezo, knez Auersperg pa liberalno strujo.

Strasti se razvzemajo

Zdaj so bili na potezi volilci. "Visoka politika" je deželico razcepila na dva tabora: na "črne" oz. pristaše kmečke zveze in na "rdeče" oz. pristaše nemške obrambne organizacije Südmarke. Volilno

agitacijo v korist prof. Obergfölla je prevzel kočevski časopis *Gottscheer Bote*, ki je pod tem imenom izhajal od 1904. leta dvakrat do trikrat mesečno. Bil je pravi agitatorski list, ki je izrabil vse pomanjkljivosti in napake nasprotnika in njegovih pristašev. Na vse mogoče načine je omaloževal delovanje kneza Auersperga, vendar pa hkrati poudarjal, da bi bila zmaga profesorja Obergfölla pomembna predvsem zaradi tega, ker bi z njo Kočevska imela na Dunaju dva svoja predstavnika: kneza Auersperga v gosposki in profesorja Obergfölla v poslanski zbornici. List je volilce prepričeval, da ima knez na svojih predvolilnih zborovanjih veliko poslušalcev le zaradi tega, ker so si prišli ljudje ogledati njega, njegovih besed pa da itak ne razumejo... Saj je vendar jasno, da bi knez rad naredil iz Kočevske živalski vrt z lovskim revirjem!⁸

"Prepričevalne metode" kočevskih agitatorjev v korist enega ali drugega kandidata so bile pisane. Ljudje so se naenkrat znašli v navzkrižnem ognju "visoke" politike, ki jih je prepričevala, da bo prav njihov poslanec na Dunaju za Kočevsko delal čudeže. V razgreti politični situaciji pa so tako eni kot drugi od besed kmalu prešli k dejanjem. *Gottscheer Bote* je tako že na začetku aprila 1907 ugotavljal: *"Žalostni dogodek se je zgodil proti večeru na velikonočni ponedeljek. Na srečo je vanj posegla žandarmerija, tako da ni bilo hudih posledic. Trije možje iz Novega Loga, vsi spoštovanja vredni, so se odpravili domov. Pri malo obiskani gostilni so opazili nečaka, starega študenta. Študentarija je seveda rdeča. Starejši stric je študenta povabil na sprehod. Ta pa, liberallec, kakršen je, je vprašal strica, ki mu je neštetokrat stisnil v roko petaka, kaj je. Že je začelo dišati po pretepu. Fantu je prišlo na pomoč nekaj - že od prej sodstvu znanih - fantov in kmalu so bili strici premagani. Ker so slišali hrup, je več srčnih mož priskočilo stricem na pomoč; tedaj pa je posegla vmes žandarmerija. Zdaj je študent dobil svoje"*.⁹

Tudi izseljevanje je bilo uspešna prepričevalna metoda. Tako je bilo nekemu volilcu obljubljeno, da sin ne bo dobil štipendije, če oče ne bo volil liberalcev. V drugem primeru pa so "rdeči" gladko zavrnili prošnjo strtega očeta, ki mu je umrla hči, da bi nosili krsto na pogrebu - ker je bil oče "črn". Šele "črni" iz sosednje vasi so mu pomagali. V tretjem primeru je prišlo do napada na "črnega" pred županovimi očmi. In s tako družino naj clo-

⁶ *Gottscheer Bote*, 4. 4. 1907, št. 10.

⁷ Knez Karl Maria Aleksander Auersperg se je rodil 26. februarja 1859 na Dunaju in tam preživel mladost kot tovariš prestolonaslednika Rudolfa. V Pragi je končal študij prava, nato pa kot enoletni prostovoljec stopil v vojsko (bil je konjeniški častnik). Ko je 1890. leta umrl njegov stric Karl Wilhelm, je nasledil naziv kočevskega vojvode. Bil je zaslužen za gradnjo železnice čez kočevsko ozemlje, za delovanje kočevske višje gimnazije in poljedelske podružnice. 1900. leta je bil uradni predstavnik avstrijske vlade na svetovni razstavi v Parizu. Knez Karl je bil državni knez, osmi auersperški knez na Kočevskem in četrti kočevski vojvoda. (Prim. *Gottscheer Zeitung*, 27. 10. 1927, št. 31). Do 1907. leta je bil podpredsednik avstrijskega gornjega doma, nato pa poslanec v dunajskem parlamentu. Cesar Franc Jožef mu je podelil naslov tajnega svetnika in viteza zlatega runa. Med prvo svetovno vojno se je kot prostovoljec javil v vojsko in deloval kot polkovnik na vzhodni fronti v Galiciji. Umrl je oktobra 1927. leta.

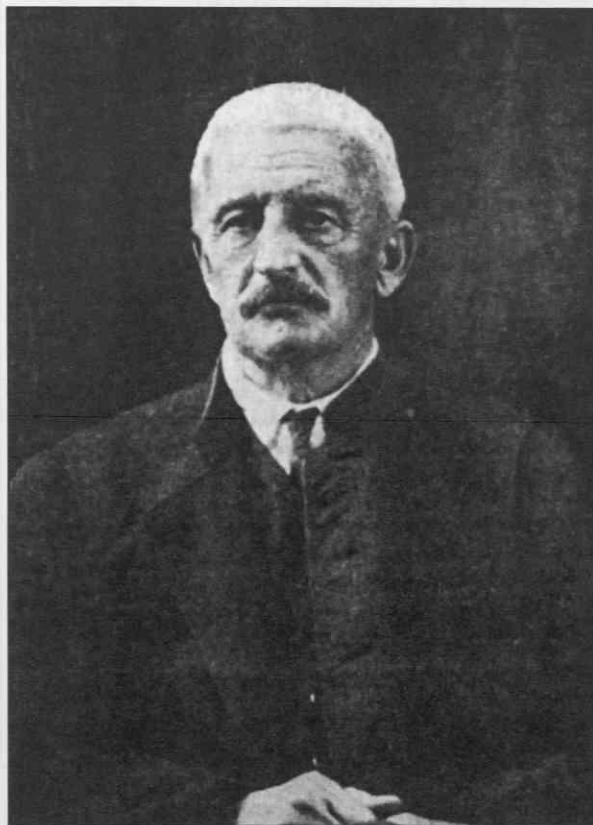
⁸ Isti list je ob njegovi smrti zapisal: "Knez Karl Auersperg, katerega preudarno delovanje in neutrudno delovno vnemo je prehitro končala smrt, je še za njegovega življenja kronal razveseljav dvig vzornega gospodarstva. V zgodovini razvoja gozdarstva v nekdanji kočevski vojvodini bo knezovo ime vedno na častnem mestu."

⁹ *G. Bote*, 11. 4. 1907, št. 11.

vek sklepa prijateljstva? Nikoli in nikdar, se je pridušal Gottscheer Bote.

V političnih sporih so po svoje sodelovali tudi otroci: "Čuden junak v Novem Logu: 21. tega meseca je prišel R. M. močno nalit s sejma domov. Ker doma ni imel obstanka, se je sprehajal po vasi gor in dol in oprezal na vse strani, kje bo naletel na kakšnega enako mislečega; a našel ni nikogar, ki bi mu pomagal udrihati po "črnih bratih". Pa je tako, z rokami opletajoč po zraku, na vse strani udrihajoč po kmečki zvezi in hvaleč "Südmarko" naletel na dekletce, ki mu je zaklicalo: "Živela kmečka zveza!". Na te besede je začel vpiti: "Dol s 'črnimi'!" in podobno, naslednji dan pa je šel k učitelju v Stari Log in mu povedal, da so ga otroci iz Novega Loga žalili. Zato so bili skoraj vsi učenci iz Novega Loga, katerih starši so bili v kmečki zvezi, po pouku zaprti, ker naj bi vpili "Živela kmečka zveza!". Če človek sam daje tako slab zgled, pa res ni junaško dejanje naznanjati otroke!"¹⁰

Tarče rdečih napadov so bili tudi duhovniki. Tako se je koprivniški župnik Schuer ravno vrnil s pogreba in stopil v zakristijo, ko je zaslišal vpitje dveh mulcev pred cerkvijo: "Črni mora ven!" Da bi

Knez Karl Maria Aleksander Auersperg (1859-1927)

Volilni rezultati:

kraj	profesor Obergföll	knez Auersperg
Stari Log	101	60
Polom	53	31
Kočevje	56	310
Knežja Lipa	-	57
Novi Lazi	33	75
Koče	1	48
Livold	28	85
Smuka	105	26
Mala Gora	68	58
Srednja vas	88	153
Mozelj	12	224
Borovec	12	41
Koprivnik	56	213
Trava	24	55
Poljane	61	28
Kočevska Reka	3	78
Željne	102	141
Draga	31	66
Črni Potok	1	61
Planina	14	70
Briga	14	36
Črmošnjice	201	113
Nemška Loka	3	43
Spodnji Log	12	28
Gornji Mozelj	12	224
skupaj	1091	2324

se izognil sporu, jo je župnik ubral domov kar čez sosednje vrtove in plotove. V Srednji vasi pa je "rdeča mularija" obmetavala cerkveno dvorišče in šolo z rdečo barvo. Hrup so zganjali celo noč.¹¹

Odločitev

Oba tabora sta tekmovala tudi v izmišljanju žaljivk in nadimkov. Sinonimi za "črne" so bili: črni hudiči (duhovniki), farji, podleži, barabe, pobožnjaki, stremuhi in - Slovenci! A tudi "Slovenci" niso zaostajali: rdeča družba, rdeči piskači, bumbarji, veseljaki in kričachi, ulična drhal, banda in svojat.¹² Vsa ta pisana družina se je 14. maja 1907 znašla na volitvah in odločila takole:

Profesor Obergföll je dobil 31,95% (zmagal je v štirih naseljih na severu - Polom, Smuka, Stari Log, Mala Gora - in v dveh na skrajnem vzhodu - Poljane, Črmošnjice - Kočevske, knez Auersperg pa 68,05% glasov.

"Liberalizem se širi... in zdaj je prišel knez Auersperg. Že zato je izvoljen, ker je kočevski vojvoda, tako se dela. Poleg tega je še osebno zelo ljubezniv človek, je vse dvakrat prepotoval, razložil..."¹³ "Rdeči" so slavili. "Srednja vas: Po volitvah so se dvignili rdeči kričachi in marširali pod

¹⁰ G. Bote, 26. 3. 1907, št. 9.

¹¹ G. Bote, 26. 4. 1907, št. 13.

¹² Po G. Bote.

¹³ G. Bote, 19. 5. 1907, št. 16.

Bezugspreise

für Österreich-Ungarn
 ganzjährig K 4.—
 halbjährig K 2.—

für Amerika:

ganzjährig D. 1.60

für das übrige Ausland
 ganzjährig K 5.20

Briefe ohne Unterschrift
 werden nicht berücksichtigt,
 Manuskripte nicht zurück-
 gegeben.

Gottscheer Bote.

Erscheint mit einer illustrierten Beilage „Wandermappe“ am 4. und 19.
 eines jeden Monats.

Bestellungen übernimmt die **Verwaltung des Gottscheer Boten** in Gottschee, Hauptplatz Nr. 87.

Berichte sind zu senden an die **Schriftleitung des Gottscheer Boten** in Gottschee.

Anzeigen (Inserate)

werden nach Tarif be-
 rechnet und von der Ver-
 waltung des Blattes
 übernommen.

Die „Wandermappe“ ist
 nur als Beilage des Gott-
 scheer Boten erhältlich.

Postspartassen-Konto
 Nr. 842.285.

Vertriebsstelle: Schul-
 gasse Nr. 75.

Nr. 4.

Gottschee, am 19. Februar 1907.

Jahrgang IV.

Allen Bauern und Bauernfreunden von Gottschee.

Liebe Landsleute!

Ein wichtiger Augenblick naht. „Im Mai werden die Reichsratswahlen in ganz Österreich stattfinden.“ Von dem Ausgange dieser Wahlen wird es abhängen, ob in Zukunft auch der Bauer etwas gelten wird, oder ob er auch weiterhin, wie bisher, der letzte im Kalender bleiben soll. Deshalb rüstet sich die Bauernschaft schon überall für die Wahlen. Sollen da nur wir Gottscheer Landwirte untätig sein und ruhig zuschauen, wie die Bauernfeinde vom 23. Jänner einen durchbringen, der ihnen paßt? Nein, das darf nicht geschehen! Wir müssen trachten, daß nur ein solcher Abgeordneter für Gottschee gewählt werde, der ein warmes Herz für den Bauernstand hat, der sich für unsere Forderungen, die wir auch neulich dargelegt haben, einsetzen wird, der Gottschee und dessen Bewohner, die der übergroßen Mehrzahl nach dem Bauernstande angehören, gründlich kennt, dem unsere eigenartigen Bedürfnisse aus eigener Anschauung bekannt sind, der aber auch die Fähigkeit besitzt, uns gut vertreten zu können. Das sehet Ihr gewiß alle ein. — Wo nun einen solchen Mann finden? Wir haben ihn schon gefunden:

Prof. Josef Obergföll

eißt er. Zwar ein geborener Oberösterreicher, wirkt er aber schon fast 32 Jahre als Professor am Gymnasium in Gottschee. Wir können ihn daher mit Recht zu uns rechnen, und Professor Obergföll fühlt sich auch als ganzer Gottscheer. Unser erklartes Gottscheer Lied „Von Rinsequell zum Kulpastrand“, welches Professor Obergföll gedichtet hat, beweist es, daß dieser Mann durch und durch ein Gottscheer ist mit einem warmen deutschen Herzen. Er kennt Gottschee besser als die meisten Gottscheer selbst; kein Dörflein, das er noch nicht durchwandert hätte! Professor Obergföll hat schon für Gottschee gewirkt, als gewisse Schreier in der Stadt noch in der Wiege gelegen sind. Durch verschiedene Schriften und Aufsätze über Gottschee und die Gottscheer hat er uns in der Welt weithin bekannt gemacht. Allen gemeinnützigen Vereinen und Ausschüssen in der Stadt gehörte bisher Professor Obergföll als äußerst tätiges Mitglied an, so der Gemeindevertretung, der Verwaltung der Sparkasse, dem Schulhausbauausschusse, dem Bauausschusse für das städtische Wasser- und Elektrizitätsnetz, dem Fachschulausschusse, dem Ausschusse der gewerblichen Fortbildungsschule, dem Verwaltungsausschusse des Sanitäts- und Krankenhauses in Gottschee, dem Arbeitsausschusse für das deutsche Volkslied in Gottschee, dem Unterstützungsverein für düstige Gymnasialschüler in Gottschee, dem Vereine „Deutsches Studentenheim“, dem Kirchenausstattungsverein, dem Ortschulrate Gottschee. Diese Ehrenstellen hat Professor Obergföll jetzt größtenteils niedergelegt, um seine ganze Kraft dem Bauernbunde widmen zu können. —

Gottscher Bote je podprl kandidaturo profesorja Josefa Obergfölla

Pogled na Kočevje iz zraka

rdečo zastavo. Ob večerih so se vršili pravi spektakli. Zdaj bodo naši knežji sobratje in sestre spet bolj mirni v besedi in dejanju".¹⁴

Delitve ostanejo

Volitve so sicer prinesle politično odločitev, ni so pa odnesle sporov, še manj delitve na dva tabora, ki so jo pravzaprav povzročile. Ljudje so se še naprej prepirali, razcep pa se je samo še poglobljajal. "Strankarsko" so se opredelile ne samo vasi, pač pa tudi gostilne, kovačije, bolnišnice in ostale ponudnice storitev za javni blagor. *"Kdaj so 'črni' dobri? Ko gre 'rdečim' slabo. Primer: Tukajšnji rdeči bučman, ki bi 'črne' najraje v žlici vode utopil, je zbolel. Na največje začudenje vseh je šel v bolnišnico 'črnih' usmiljenih bratov v Kandijo. Saj le 'črni' zastonj čistijo 'rdeče' želodce. O, ti črni hudiči! Ni res, gospod J. S.?"¹⁵*

"Stari Log: Ker so tukajšnji kovači krščansko orientirani, je peljal znani rdeči 'cof' svoje konje podkovati v tri ure oddaljeno vas. Kakšna zabava!"¹⁶

"Kaj mi bodo stoli, ko ni nobenega gosta, vzdihuje tukajšnji 'rdeči' gostilničar. Pa pride mimo 'črni'. Umo pograbi enega od stolov, zdirja z njim pred hišo in z najprijaznejšim obrazom povabi 'črne', naj sedejo. A zaman!"¹⁷

Tako se je končala zgodba o nemškem volilnem mandatu na Kranjskem. Prinesla je razprtije med Kočevjarje. Te so se potem le še stopnjevale,

Kočevjarji pa so v političnem smislu znova nastopili enotno 1918. leta, ko se je njihov položaj močno spremenil.

ZUSAMMENFASSUNG

Die "Roten" und die "Schwarzen" Die Reichsratswahlen von 1907 in der Gottschee

Die Reichsratswahlreform von 1907 schuf in Krain ein besonderes deutsches Reichsratsmandat für die Gottschee. Der deutsche Wahlbezirk umfaßte alle Gemeinden in der Gottschee, die nach der Volkszählung im Jahre 1900 eine deutsche Mehrheit aufwiesen, ungeachtet der Grenzen der Gerichtsbezirke. Vor den Wahlen von 1907 spaltete sich die bisher mehr oder weniger einheitliche Gottscheer Wählerschaft in zwei gegnerische politische Lager. Die "Roten", Anhänger der deutschen Abwehrorganisation "Südmark", stellten den Gymnasialprofessor Obergföll als Kandidaten auf, Kandidat der "Schwarzen", der katholisch orientierten Wähler, war Fürst Karl Maria Auerperg, der bei den Wahlen als Sieger hervorging. Die politische Teilung, so wie sie sich unter den Gottscheer Wählern vor den Reichsratswahlen im Jahre 1907 abgezeichnet hatte, blieb bis zum Untergang der Monarchie bestehen. Zu einem einheitlicheren Auftritt der Gottscheer Deutschen kam es erst in der veränderten politischen Situation im Jahre 1918.

¹⁴ G. Bote, 19. 5. 1907, št. 16.

¹⁵ G. Bote, 4. 7. 1907, št. 19.

¹⁶ Isti.

¹⁷ Isti.